Tulevaisuusvaliokunnan avoin kokous 6.2. 2019
Eduskunnan auditorio

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa
Ratkaisuja työn murroksessa

Visiona ilmastopolitiikan tuomat haasteet

Markku Ollikainen

Ympäristöekonomian professori, Helsingin yliopisto

Ilmastopaneelin puheenjohtaja

Vihreä/hiilentön talous rakennemuutoksena

Hinta hiilelle: (yhteiskunta)

- Välttämätön ehto onnistumiselle
- Päästökauppa ja omat ohjauskeinot ei-päästökauppasektorille
- Tutkimus- ja kehitystyön edistämiseen omat ohjauskeinot

Elinkeinojen rakenteellinen muutos: (business)

- Hiilivapaat energiajärjestelmät
- Prosessiteollisuus: hiilivapaa sekä materiaali- ja energiatehokas
- Muut sektorit : vihreä teknologia ja palvelut

Rakennetun ympäristön rakennemuutos (kansalaiset ja kunnat)

- Energiatehokas rakentaminen, hajautettu uusiutuva energia, älykkäät sähköverkot, liikenneratkaisut

- ***Muutos radikaali ja tehtävä nopeassa tempossa***

Kuinka ilmastonmuutos ilmenee tulevaisuusselonteossa?

Find-komento toi kolme osumaa: kaikki samassa kontekstissa eli suunnittelun lyhyt/pitkäjänteisyys

”Lyhytnäköisen hallinnon ongelmalle on paljon empiiristä näyttöä. Sitä on tutkittu muun muassa ilmastonmuutoksen, eläkerahastojen ja katastrofien ennaltaehkäisyn konteksteissa.” (s. 45)

”Ilmastonmuutos, maahanmuutto, turvallisuuspolitiikka, koulutuspolitiikka, tulevaisuudessa tapahtuvat demografiset muutokset, teknologioiden tuomat rakenteelliset muutostarpeet ja sosiaalisen toimintaympäristön muutoksiin vastaaminen vaativat strategista suunnittelua, joka ylittää neljän vuoden hallintokaudet.” (s. 45)

”Lisäksi globaalien tulevaisuuden haasteiden, kuten ilmastonmuutoksen ratkaiseminen on lähtökohtaisesti huomattavasti haasteellisempaa kuin kansallisten tavoitteiden, kuten toimivien SOTE-alueiden, saavuttaminen.” (s.45)

MUTTA TÄHÄN ILMASTONMUUTOKSESTA PUHUMINEN JÄÄ

Onko selonteon visiointi ajantasaista?

- Ajankohtaisia ilmastotoimia ei oteta vakavasti edes reunaehtona muulle yhteiskuntapolitiikalle, saati sitten tärkeänä integroitavana aspektina, kun visioidaan työn yhteiskunnallista muutosta.

- Suomen (kuten muidenkin kehittyneiden maiden) haasteena on kuitenkin toteuttaa yhtä aikaa tuotannon vihreä (ekososiaalinen) muutos ja ratkaista samalla kestävän toimeentulon turvaamisen haaste

- Eikö ilmastonmuutoksella todellakaan ole merkitystä työn luonteen, työn sisällön tai työpaikkojen luomisen tai tuhoutumisen suhteen?

- Kyllä on. Selonteon visioinnin tulee kattaa ilmastonmuutos ja ilmastotoimien haasteet työlle, kestävälle kehitykselle ja hyvinvoinnille.

    - Hahmottelen seuraavassa kolme näkökohtaa, joita olisi ehdottomasti pitänyt työstää selonteossa ja tulisi työstää jatkossa

1. Analyysi ilmastotoimien vaikutuksista

- Selonteko katsoo työn muutosta ja osin sen sisältöä ennen muuta teknologisesta näkökulmasta (digitalisaatio, robotisaatio jne) ja positiivisena seikkana se korostaa työhön liittyviä muitakin piirteitä kuin toimeentulo

- Selonteosta puuttuu kuitenkin analyysi siitä, kuinka kunnianhimoiset ilmastotoimet vaikuttavat tuotannon, kulutuksen ja työn muutoksiin ja ihmisten hyvinvointiin

- Analyysia olisi tarvittu seuraavan kaltaisista seikoista:

    1. Mitä pitäisi tuottaa ja keitä työllistää (just transition, ilmasto-osaaminen työssä eri sektoreilla).

    2. Miten tuotantoa sekä tuotanto-kulutusketjuja pitäisi kehittää ilmastollisesti järkevästi (hiilijalanjäljen pientäminen).

    3. Mitä uutta säätelyä työmarkkinoilla edellytetään, jotta ilmastotoimia voidaan viedä eteenpäin yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisella tavalla.

2. Toimeentulo, hyvinvointi ja hiilijalanjälki

- Jos ilmastopolitiikka otetaan vakavasti, työtä olisi lähtökohtaisesti organisoitava niin, että se tuottaa riittävän toimeentulon ja hyvinvoinnin ilman että nämä kasvattavat kansalaisten hiilijalanjälkeä.

- Tämä tarkoittaa

- Ilmasto
  - Työn itsessään ei tule lisätä hiilijalanjälkeä
  - Kulutuksen ei tule lisätä hiilijalanjälkeä
  - Ilmastonmuutoksen negatiivisiin vaikutuksiin sopeudutaan aktiivisesti riittävän tietopohjan ja ammattiosaamisen avulla

- Toimeentulo
  - Tuotannon korkea jalostusarvo ja ilmastoystävällisyys toimeentulon lähteenä
  - Ilmastotoimista ei tule tinkiä silloinkaan, kun se aiheuttaa työllisyyden siirtymistä hiili-intensiivisiltä sektoreilta; tulonsiirrot ja sosiaaliset turvaverkot turvaamaan hyvinvointia

- Tätä näkökulmaa ei kehitellä raportissa laisinkaan

3. Sopeutumiskapasiteetin kasvattaminen

- Työn muutoksen teemoja tulisi avata myös työorganisaatioiden, yrittäjien sekä työntekijöiden sopeutumisen näkökulmasta

- Sopeutuminen työn sisältönä on läsnä jo nyt esimerkiksi välittömästi sään vaikutukselle alttiilla toimialoilla (viljelijät, liikenne, metsähoito)
  - Tiedollisten ja osaamisvalmiuksien kasvu välttämätön työn ja siinä tehtävien valintojen tueksi

- Tulisi kysyä miten työorganisaatioiden innovaatiot edesauttavat sopeutumista ilmastoimien edellyttämiin yhteiskunnallisiin muutoksiin

- Tässä on kyse
  - haastamisesta uusien normien laadintaan ja tunnistamiseen (esim. työorganisaatioiden toiminnan ilmastoetiikka)
  - mahdollisuuksista tuottaa uusia hyödykkeitä, toimintatapoja ja uusiutuvaa osaamista ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen tueksi.

Opetus

Tulevaisuusselontekojen tekijätiimien rakentaminen ja tarpeellisten tulokulmien varmistaminen selontekotyössä vaatii huolellista mietintää